

OPPRØR PÅ DAGSORDEN!

EFFEKTENE AV DEN NORSKE NYHETSDEKNINGEN AV DE GLOBALE PROTESTENE I 1968

Rolf Werenskjold

Det er i første rekke massemobiliseringen og de mange gatedemonstrasjonene i 1968 som har blitt gjort forklarlig ved å peke på mediernes rolle i forhold til spredningen av sosial uro. Det finnes imidlertid få analyser og lite dokumentasjon i internasjonal forskning om nyhetsdekningen av det globale opprøret i 1968 i de forskjellige mediene. Med få unntak mangler det kunnskap om nyhetsomfanget, hvor nyhetsstrømmen kom fra, nyhetenes innhold og hva slags frames som ble benyttet til å organisere presentasjonen av de ulike begivenhetene. Man vet også lite om hva slags dagsorden mediene etablerte i det enkelte land. Det samme gjelder for studiet av hvordan nyhetsdekningen av de forskjellige protestene i de ulike mediene påvirket og formet den offentlige opinionen. Denne artikkelen retter fokuset mot hvordan mediernes dagsorden påvirket den offentlige dagsorden i Norge på bakgrunn av nyhetsdekningen av det globale opprøret i 1968. Studien er basert på en analyse av meningsmålinger offentliggjort av Norsk Gallup. Målingene hadde til hensikt å fange opp et representativt utvalg av den norske befolkningens syn på radikaliserings av ungdom, synet på den sovjetiske invasjonen av Tsjekkoslovakia og synet på studentdemonstrasjonene.

HISTORISK KONTEKST

Norge befant seg i 1968 i periferien i forhold til protestbegivenhetene i kjerneområdene for opprøret i Europa. Mediene – både fjernsynet og dagsavisene - var den viktigste kilden til kunnskap om protestbegivenhetene som i all hovedsak foregikk ute i verden. Etterdønningene fra det globale 1968-opprøret kom først i etterkant, spesielt fra 1969 og utover tidlig på 1970-tallet.¹ Radikaliserings i det norske politiske miljøet var likevel tydelig på den politiske venstresiden allerede fra 1958, og da knyttet til NATO-motstanden i Arbeiderpartiet. I studentmiljøet var radikaliserings på venstresiden etter 1967 preget av motstanden mot den amerikanske krigføringen i Vietnam, og framveksten av et sterkt maoistisk parti som kom til å splitte venstresiden.

Spesielt ved den norske situasjonen var også radikaliserings innenfor det kirkelige og teologiske miljøet, hvor sosialetikken og ansvaret for utviklingen i den tredje verden var viktige faktorer. Den sterkeste polariseringen fant sted innad blant studentene selv, hvor radikaliserings på høyresiden var så sterk at man var i stand til å få valgt konservative formenn i ”*Studentersamfundet*” i Oslo og Bergen i 1968. I motsetning til mange andre land i den vestlige verden, fikk man ikke de store voldelige sammenstøtene i gatene mellom demonstranter og politiet. Mye av radikaliserings ble i Norge fanget opp av andre strømninger og kanalisert inn i de tradisjonelle folkebevegelsene (slike som for eksempel målbevegelsen og den økte vektleggingen av dialektene). Radikaliserings ble spesielt knyttet til de økende spenningene mellom sentrum og periferi

i den konkrete debatten om norsk medlemskap i EF fram til folkeavstemningen i 1972. EF-kampen åpnet for et samarbeid på tvers av tradisjonelle politiske skillelinjer i det politiske landskapet i Norge. Veksten i offentlig sektor fra starten av 1970-årene, og relativt lave studie- og etableringskostnader var dessuten en viktig faktor som bidro til å fjerne studentenes usikkerhet i forhold til framtidig yrkes- og livssituasjon.

TIDLIGERE FORSKNING

I all senere forskning på 1968-opprøret som fenomen har man lagt stor vekt på medias rolle i spredningen av opprøret fra land til land. Spesielt har fjernsynet rolle blitt understreket.² Også i samtiden var troen sterk blant både mediefolk og politikere på at media medvirket direkte til å eksportere sosial og politisk uro over landegrensene.³ Flere forskere har fokusert på mediens rolle i 1968-opprøret. En av de fremste har vært den amerikanske medieforskeren og den tidligere studentlederen Todd Gitlin. Han har dokumentert at den amerikanske mediedekningen av opprøret i USA hadde stor betydning for oppslutningen om protestbevegelsen rundt midten av 1960-årene. I en innledende fase av det amerikanske opprøret bidro mediene med en positiv framing av demonstrantene, hvor spesielt uretten mot borgerrettighetsforkjemperne ble fokusert. I denne fasen bidro mediene til å legitimere opprøret i den amerikanske opinionen. Da opprøret begynte å true status quo, endret imidlertid mediedekningen karakter og bidro til å delegitimere og undergrave protestene.⁴ Flere forskere har pekt på at dette ser ut til å være et generelt trekk i forholdet mellom folkelige protestbevegelser og media.⁵ Felles for mange studier av 1968-opprøret har nettopp vært at de har fokusert på utvalgte medietekster som *kilder* til forståelse av opprøret som fenomen, men uten

å analysere den generelle nyhetsdekningen i sin fulle bredde. Metodisk kan imidlertid også medietekstene betraktes som en *levning*, dvs. som en kilde til forståelse av redaksjonelle prosesser, av mediene i seg selv, og til å forstå dynamikken mellom mediene og samfunnet.⁶

Det eksisterer en enkel oversikt over dekningen av det globale studentopprøret i den franske storavisen *Le Monde* for studieåret 1967/1968.⁷ Det finnes ingen tilsvarende kvantitative undersøkelser av mediedekningen av oppøret i andre europeiske land, med unntak av Norge. To studier av nyhetsdekningen i Norge bygger på en totalanalyse av samtlige nyhetsinnslag i NRK Dagsrevyen, hovednyhetssendingen i det norske fjernsynet, og av samtlige oppslag om demonstrasjoner, streiker og opptøyer i 1968 i de tre viktigste hovedstadsavisene.⁸ Disse studiene har vist at det er vanskelig å skille mellom demonstrasjoner av ulik karakter og innhold. Norsk Rikskringkasting (NRK) var i 1968 et statlig kringkastingmonopol. De utvalgte avisene var de største og ledende innenfor hver sin gruppering av det norske partiavssystemet og representerte et bredt spekter av politiske holdninger. Hovedfunnene i den kvantitative analysen viste at de norske mediene hadde en omfattende dekning av protestene – både i utlandet og hjemme. Dekningen var så omfattende at den i seg selv påkalte offentlighetens oppmerksomhet.⁹ Den mest omfattende dekningen var i avisene. På tross av politiske forskjeller med hensyn til partipolitisk tilhørighet, var mediene påfallende sammenfallende i synet på framingen av opprøret. Man skilte mellom det legitime og det illegitime opprør. Både det franske, og de østeuropeiske opprørene i Polen, Tsjekkoslovakia og Jugoslavia, var definert som legitime opprør mot autoriteter som hadde mistet sin legitimitet. Det tyske opprøret var av en annen karakter – og ble ikke minst på grunn av voldsbruken blant de tyske stu-

dentene definert som et illegitimt opprør mot legitime autoriteter.

Mens historikere flest har vært mest opptatt av opprøret som fenomen, har medieforskerne vært opptatt av det generelle forholdet mellom mediens dagsorden og den offentlige dagsorden, og av mediens påvirkningskraft på den offentlige opinion. Forholdet er sammensatt og kompleks. Forestillingene blant historikerne om mediens påvirkningskraft på den offentlige opinion har variert gjennom årene og har i stor grad reflektert posisjonene som til enhver tid har dominert den internasjonale kommunikasjonsforskningen. I den internasjonale kommunikasjonslitteraturen er det spesielt tre hovedposisjoner som har vokst fram over tid og som har påvirket synet på mediens effekter på ulike aktører i den offentlige opinionen; de allmektige medier ("Almighty Media") fram til ca. 1940, de maktesløse medier (Powerless Media) fra ca. 1940 til 1960 og de mektige medier (Powerful Media) fra om lag 1960.¹⁰

Fram til 1940 var troen på mediens påvirkningskraft stor, ikke minst var forestillingene knyttet til erfaringene med propagandaen under den første verdenskrigen. Forestillingene om den direkte mediepåvirkningen, den såkalte "hypodermic needle modellen", "stimulus-response modellen" eller "kuleteorien" (tre ulike navn på den samme modellen), har også senere gjort seg gjeldende – ikke minst som en populær forestilling blant folk flest – men også i ufordøyd form blant politikere.¹¹ Modellen forutsatte at mediene hadde en direkte, og øyeblikkelig påvirkningskraft, som ikke minst hadde sammenheng med framveksten av de nye mediene radio og fjernsyn. Modellen vokste fram blant den marxistiske Frankfurter skolens intellektuelle i 1960-årene, som brukte den til å forklare framveksten av nazismen i Tyskland i mellomkrigstiden.¹² De baserte bl.a. sin forskning på de såkalte *Payne Fund-studiene* av hvordan levende film påvirket

amerikanske barn i 1930-årene, effektene av Orson Welles berømte radiodrama *The War of the World* i 1938, og hvordan nazistene brukte media for å sikre oppslutningen om Adolf Hitler i Tyskland i 1930-årene.

Den massive propagandaen under den andre verdenskrigen bidro til å gjøre folk mer skeptiske til mediens innhold. Forskningen på mediens effekter i perioden fram til 1960-årene reflekterte denne skepsisen. Elihu Katz og Paul Lazerfelds *Two-step Hypothesis (to-steps hypotesen)* utfordret tidligere forestillinger om de allmektige mediens evne til å påvirke den offentlige opinionen.¹³ Lazerfeld forklarte endringer av folks atferd og holdninger ved å legge vekten på at mediene gjennom forskjellige elitepersoners bidrag påvirket den offentlige opinionen indirekte. Langt viktigere enn den direkte mediepåvirkningen, var den påvirkningen de ble utsatt for gjennom sine lokale eliter, nabolag, arbeidskollegaer, familie, osv.¹⁴

Marshall McLuhan og hans arbeider tidlig på 1960-tallet har gjerne blitt betraktet som et viktig bidrag til å gjenopprette troen på mediens påvirkningskraft.¹⁵ McLuhans begreper om *The Global Village* og *Media is the Message* har blitt stående som klassikere i forskningslitteraturen. McLuhan skrev sine arbeider under inntrykk av den nye satellitt-teknologien – som han hevdet ville bidra til å smelte sammen tid og rom, og dermed muliggjøre samtidig kommunikasjon verden rundt. McLuhans grunnleggende syn på media var preget av det forbrukersamfunnet han var en del av. I følge McLuhan ville den nye elektroniske teknologien bidra til å gjenopprette nye avhengige sosiale kontekster på tvers av landegrensene. Mens man tidligere hadde vært mest opptatt av spørsmålet om hva mediene gjorde med den enkelte, ble spørsmålet mer hva den enkelte gjorde med mediene. De såkalte *Uses and Gratification* teoretikerne hevdet at folk brukte det samme mediebudskapet til

å fylle ulike behov. Mens forskningen tidligere hadde vært mest opptatt av medienes senderside, ble fokuset i stedet rettet mot mottakerne. Publikum ble dermed dermed ble aktive forbrukere som selv søkte og valgte medienes budskap. Den britiske Cultural Studies-retningen ved Birmingham University og ikke minst Stuart Halls arbeider fra 1970-årene har blitt klassikere innenfor studiet av hvordan publikum leser medietekster forskjellig.¹⁶

George Gerbner og hans kultivasjonsteori har stått sentral i forsøket på å analysere spesielt fjernsynets påvirkningskraft. Gerbner hevdet at på grunn av fjernsynets dominans og gjennomslagskraft i forhold til andre medier, bidro det til å gi folk et felles syn på hvordan verden så ut. Fjernsynet bidro til å homogenisere ulike kulturer. Han la vekten de gradvise og indirekte effektene av fjernsynspåvirkningen, effekter som så ble akkumulert over tid.

Maxwell McCombs og hans *Agenda Setting theory* (dagsordenteorien) innledet et paradigmeskifte i effektforskningen.¹⁷ Den såkalte Chapel Hill studien av det amerikanske presidentvalget i 1968 medførte at han gjenopprettet perspektivet om medienes sterke påvirkningskraft på publikum.¹⁸ McCombs knyttet trådene tilbake til Bernhard Cohen og Walter Lippman, og deres perspektiver på medienes opinionsdannende rolle.¹⁹ Agenda setting theory har siden 1970-årene sikret seg en dominerende plass innenfor effektforskningen. Hovedtesen i dagsordenteorien er at media gjennom nyhetsdekningen setter en dagsorden som bestemmer hvilke saker som offentligheten er opptatt av og snakker om. McCombs hevdet at de sakene som får stor oppmerksomhet i media også får stor oppmerksomhet på den offentlige dagsorden. McCombs peker også på en rekke faktorer som bidrar til at medienes dagsorden ikke automatisk blir overført til offentligheten. Den offentlige dagsorden består av de sakene som publi-

kum er opptatt av og som oppfattes som relevante for den enkelte til enhver tid. Også medieforskeren G. Ray Funkhouser har dokumentert at det var et sammenfall mellom de amerikanske medienes dagsorden i 1960-årene og de sakene som amerikanerne hevdet de var opptatt av i meningsmålingene. Selv om mediene var i stand til å overføre sine bilder av virkeligheten til offentligheten, betyr ikke det nødvendigvis at mediene gjenspeiler de underliggende *realitetene*.²⁰ Bernhard Cohen formulerte i 1963 det klassiske utsagnet om at: *“The press may not be successful much of the time in telling people what to think, but is stunningly successful in telling people what to think about.”*²¹ Påstanden har blitt utfordret av både nyere dagsordenforskning og av framingforskningen, som har hevdet at mediene faktisk også bidrar til hva folk skal tenke.

Dagsordenteorien er ikke bare opptatt av at mediene i sterk grad former den offentlige dagsorden gjennom hvilke saker den setter på dagsorden, men også at de former den offentlige opinionen gjennom måten sakene blir framstilt eller framet på. Begrepet frames bygger i stor utstrekning på sosiologen Goffmans arbeider tidlig på 1970-tallet.²² Historikeren Todd Gitlin har gitt en god definisjon av framesbegrepet:

*“Frames make the world beyond direct experience look natural.”... Frames “bring order to events by making them something that can be told about; they have power because they make the world make sense.”*²³

Mens dagsordenteorien (Agenda setting theory) dominerte kommunikasjonsforskningen fram til 1990-årene, har forskningsprosjekter med utgangspunkt i framingteori dominert de siste tiårene. Framingteorien har åpnet opp for en stor grad av tverrfaglige tilnærminger til forståelsen av prosessene rundt medienes påvirkningskraft. Frames er blitt ett av de viktigste områdene for moderne kommunikasjonsforskning som også omfatter både de interne redaksjonelle

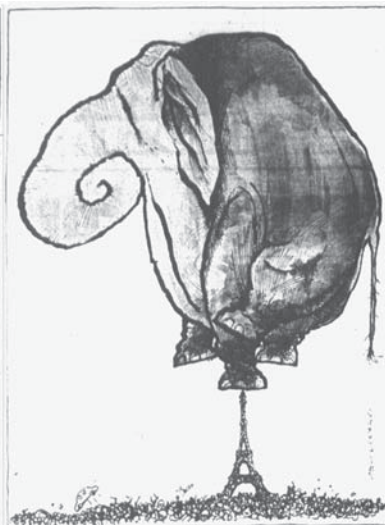
prosessene og de samfunnsrelasjonene som mediene inngår i. I disse prosessene er også mediene aktører.

EFFEKTENE AV NYHETSDEKNINGEN PÅ DEN OFFENTLIGE DAGSORDEN OG OPINION I 1968

Det finnes ingen undersøkelser av effektene av den norske nyhetsdekningen av protestene i 1968. Analyser av omfanget av nyhetsdekningen av de mange demonstrasjonene og protestene i 1968 i de viktigste norske nyhetsmediene (fjernsyns-nyhetene og de tre viktigste dagsavisene) har vist at dekningen var omfattende.²⁴ Aftenposten, Arbeiderbladet og Dagbladet spilte antakelig en liknende dagsordensettende rolle for de øvrige mediene innenfor det norske partivissystemet som New York Times gjorde i forhold til de øvrige mediene i USA. På tross av at de norske fjernsynsnyhetene var viktige, var det likevel avisen Aftenposten som i 1968 hadde den bredeste dekningen av både de norske og de internasjonale protestene. Avisen var som regel først ute med nyheter om de viktigste protestbegivenhe-

tene og satte dagsorden for de øvrige norske mediene.²⁵ Et viktig spørsmål er i hvilken grad dagsordenen og framingen i de norske mediene bidro til å sette protestene dette året på den norske offentlige agenda. I hvilken grad bidro den totale dekningen og den stadige tilbakevendingen til saker av lik karakter til å forme den norske offentlige opinionens holdninger til de sakene som protestene omfattet. En slik analyse kan gi en bredere historisk forståelse av medienes rolle og av effektene av mediedekningen på de mange ulike aktørene som ble utsatt for påvirkningen.

I 1968 var det to forskjellige meningsmålingsselskaper som jevnlig gjennomførte meningsmålinger i Norge; selskapene Fakta og Norsk Gallup. Det eldste selskapet var Norsk Gallup som siden 1946 hadde offentliggjort de såkalte "Ukens Gallup" på oppdrag fra avisen Aftenposten. Målingene var imidlertid ukentlige, men de ble publisert ved ujevne mellomrom flere ganger i løpet av året. Norsk Gallup offentliggjorde i løpet av 1968 tre meningsmålinger som er av interesse i vår sammenheng. Alle er knyttet til sentrale områder for de norske protestene i 1968. Meningsmålingene er knyttet

Det illegitime (til venstre) og det legitime (til høyre) opprøret i 1968, slik de ble framstilt som politiske karikaturtegninger i Aftenposten og Dagbladet i 1968. (Karikaturtegnene er hentet fra Aftenposten morgenutgave 02.05.1968, s. 16, og Dagbladet 15.05.1968, s. 2.)

til den norske offentlighetens syn på ungdommens politiske interesse, synet på den sovjetiske invasjonen i Tsjekkoslovakia og synet på studentdemonstrasjonene.

Bruken av meningsmålingene for å si noe om overføringen av mediernes dagsorden til den offentlige dagsorden er ikke uproblematisk. Meningsmålingene i 1968 tok ikke sikte på å fange opp hele den offentlige agenda. De fleste av målingene var såkalte standpunktmålinger i forskjellige enkeltsaker, som ikke gir grunnlag for å vurdere den relative betydningen av en sak i forhold til andre saker som folk oppfattet som viktige. Heller ikke meningsmålerne var upåvirket av oppdragsgiverne. Mange av spørsmålene i undersøkelsene gjenspeilet avisenes dagsorden. Svarene på spørsmålene kan gi en pekepinn om hva mediene skrev om da spørreundersøkelsene ble foretatt, men de gir kanskje ikke nødvendigvis et svar på hva som var viktige anliggender for respondentene. Sosiologen Ottar Hellevik har hevdet at ingen av de resultatene som ble offentliggjort fram til de tidlige 1970-årene bidro til *"røre i den politiske debatten"*.²⁶ Selv om utvalget av meningsmålinger er begrenset, kan de likevel bidra til å kaste et lys over forholdet mellom mediernes agenda, den offentlige dagsorden og opinionen slik den ble målt i meningsmålingene. Emnene for de utvalgte målingene var alle knyttet til saker som mediene hadde dekket. En viktig forutsetning for at en sak skal overføres fra mediernes dagsorden til den offentlige dagsorden er at saken oppfattes som relevant. Kildene til den offentlige dagsorden kan være mange, men ett av de områdene hvor mediene bidrar mest, er begivenheter i utlandet. Jo mindre direkte erfaringer folk hadde med et fenomen, jo større grunn til å anta at synspunktene respondentene ga uttrykk for var hentet fra mediene. I 1968 var fjernsynet og pressen den norske offentlighetens viktigste kilde til kunnskaper om det som foregikk av protester i verden forøvrig.

Utenriksdekningen var vinduet mot verden og organiserte og tolket den daglige strømmen av informasjon om begivenheter i utlandet som publikum ikke var i stand til å erfare på egenhånd.

Radikaliseringen av studenter og ungdom

Hvordan oppfattet respondentene mediernes betydning for den politiske radikaliseringen blant ungdom i 1968? Det ble bare gjennomført en meningsmåling om dette temaet i løpet av hele året 1968, og undersøkelsen ble foretatt i februar måned.²⁷ Det vil si at den ikke fanget opp den massive dekningen av protestene senere dette året. I avisens egen presentasjon ble undersøkelsen likevel koblet til de aktuelle begivenhetene i nyhetsbildet og det avisen åpenbart definerte som et *"Ungdomsopprør"*. Som en del av oppslaget presenterte avisen en karrikaturtegning som framstilte to unge demonstranter med plakat med teksten: *"Vi protesterer mot alt"*. Undersøkelsen ga ikke noe støtte til en slik påstand. Bare 2 % av utvalget ga uttrykk for at protestene var en motesak, og bare 2 % mente at ungdom likte å være i opposisjon. 17 % mente at ungdommen var mer ansvarsbevisste, modne og fulgte nøyer med enn tidligere. Blant respondentene ga hele 28 % uttrykk for at utvidet skolegang og diskusjoner i skolen var den viktigste enkelt årsak til den økte politiske interessen blant ungdom. Undersøkelsen ga også uttrykk for hvordan respondentene oppfattet effektene av de forskjellige mediene. 26 % mente at programmer i fjernsynet og i radio bidro til økt politisk interesse blant ungdom, og 17 % av de spurte mente at politiske hendelser i inn- og utland bidro til det samme. Siden tilgangen på denne informasjonen nødvendigvis i all hovedsak må ha kommet via mediene – forteller også denne svarkategorien noe om at mediernes dagsorden var blitt fanget opp av den offentlige dagsorden. Målingene sier også noe

om hvilke medier respondentene mente var mest slagkraftige. 11 % av de spurte mente at avisene og pressen bidro til økt politisk interesse. Bare 9 % av de spurte pekte på større fokus på ungdom blant de eksisterende politiske partiene som en bakgrunnsfaktor for økt politisk interesse. Det faktum at hele 23 % tilhørte *Vet-ikke* gruppen kan imidlertid tyde på at mediedekningen om fenomenet ikke engasjerte denne gruppen, som antakelig heller ikke hadde fått med seg hva mediene mente om saken.

Troen på fjernsynet og radioen som medium var påfallende sterk. Svarene reflekterte nok samtidens sterke tro på det nye mediet, og på forestillingen om at levende bilder påvirket sterkere enn tekst i den tradisjonelle dagspressen. Den såkalt Chapel Hill studien har imidlertid vist at fjernsynets dominans som påvirkningsfaktor ikke nødvendigvis var slik i 1968. Studien dokumenterte at både de nasjonale og regionale avisene i USA i 1968 hadde en større gjennomslagskraft enn fjernsynet.²⁸ Mye tyder på at det var tilsvarende i Norge. De norske dagsavisene hadde i 1968 en langt større og bredere dekning av protestene - både nasjonalt og internasjonalt - enn hva som var tilfelle i nyhetssendingene i fjernsynet (Dagsrevyen).²⁹

Betydningen av påvirkning fra nære sosiale sammenhenger, som for eksempel skolemiljøet, er sammenfallende med funnene i en rekke vitenskaplig undersøkelser av mediens effekter. I den grad holdningene i nærmiljøet er sammenfallende med mediens dagsorden, vil de kunne bidra til å forsterke mediens påvirkning. I motsatt fall, vil de kunne bidra til å svekke den.³⁰ I den aktuelle meningsmålingen er for eksempel ikke bøker, tidsskrifter og nyhetsmagasiner (*Time*, *Newsweek* og det norske bildebladet *Aktuelt*) tatt med som variabel, selv om grupper som studenter, den intellektuelle elite og de politiske beslutningstakerne antakelig ble vel så påvirket av hva

de leste av faglitteratur og annen litteratur – som av de daglige nyhetene. Det radikale forlaget PAX hadde f.eks. fra 1964 gitt ut en lang serie av samfunnskritisk litteratur – av både norske og utenlandske forfattere. Det samme gjaldt også personlige og organisatoriske kontakter over landegrensene – både de formelle og uformelle. Analyser av denne type faktorer i opinionsdanningsprosessen er imidlertid enda ikke gjort.

Den sovjetiske invasjonen av Tsjekkoslovakia

I 1968 utløste den sovjetiske invasjonen av Tsjekkoslovakia langt større folkelig mobilisering og flere demonstrasjoner i Norge enn mot den amerikanske krigen i Vietnam. I motsetning til Vietnam-demonstrasjonene oppsto de første demonstrasjonene mot Sovjet mer eller mindre spontant som direkte følge av medienyhetene om den sovjetiske innmarsjen i Tsjekkoslovakia natten mellom den 21. og 22. august. Initiativet til de ulike store markeringene kom imidlertid fra bredt sammensatte grupperinger innenfor de etablerte politiske partiene som tradisjonelt støttet norsk medlemskap i NATO, og de fortsatte utover høsten. Den norske mediedekningen av både Praha-våren og den sovjetiske invasjonen av Tsjekkoslovakia var massiv. Ingen andre saker i 1968 fikk større oppmerksomhet i norske medier. Det franske opprøret i mai og juni var den saken som fikk nest mest mediedekning. Kronprinsbryllupet i Oslo druknet nyhetsmessig i en slik sammenheng. Norsk Gallup gjennomførte i perioden 5.–15. september 1968 en spørreundersøkelse for å finne ut hvordan den norske befolkningen reagerte på den sovjetiske invasjonen. Spørsmålene ble stilt til et representativt tverrsnitt av befolkningen over 15 år.³¹

De mange svarkategoriene i undersøkelsen gjengir mange av de innfallsvinklene eller framingene som de norske mediene hadde i sin dekning av den sovjetiske inva-

	Alle spurte	15-29	30-59	60 - <	Berettiget	Uberrettiget
Velstandstider, kravmentalitet.	7	6	9	7	4	10
Misnøye med det bestående samfunn, uenige i politiske og sosiale forhold	7	8	8	5	13	5
Rastløshet, trang til utfoldelse, for meget fritid, lite beskjeftigelse.	6	4	7	9	3	10
Er misfornøyd med undervisningsformen, for gamle og stivbente regler ved universitetene.	6	8	5	5	17	1
Generell misnøye med egne forhold, dårlig økonomisk støtte og betingelser ellers.	6	8	4	8	12	4
Motesak, for å demonstrere, for å hevde seg.	5	8	5	3	1	9
Generasjonsmotsetninger, opposisjonslyst, opprørstrang.	5	8	5	2	6	6
Uroligheter rundt om i verden	5	5	5	4	7	4
Massesuggestion, kjedereaksjon, epidemi.	4	3	4	5	2	5
Ungdommelig galskap, lovløshet, aggresjon, maktsyke.	4	2	5	7	1	7
Den moderne mangel på oppdragelse	4	1	5	6	0	0
Studentene har alt for lite å si, blir ikke betraktet som voksne, må ha medbestemmelsesrett ved universitetene.	4	7	3	3	11	1
Sosialistisk (kommunistisk) bevegelse, radikalisme	3	2	5	2	3	4
Ungdommelig overmot, overvurdering, tror de er for betydningsfulle	2	2	2	1	1	2
Mer kunnskapsrike, politisk skolerte, nye synspunkter som gjør seg gjeldende	2	3	2	2	4	2
Rasediskriminering rundt om	2	2	2	1	3	1
Mange "evige studenter", mange bråkmakere som ikke skulle ha hatt adgang til universitetene.	1	3	0	2	2	1
Klassekamp, politiske motsetninger, solidaritetstanken.	1	1	2	2	4	0
Andre svar	1	1	2	2	4	0
Vet ikke	28	30	27	29	16	25
Sum	103	111	106	104	112	101

Tabell 1: Årsaker til studentdemonstrasjonene. Svar på meningsmåling om for eller mot studentdemonstrasjonene. ("Ukens Gallup: For og i mot studentdemonstrasjoner. Flertall i mot at studentene får mer å si.", Aftenposten morgenutgave, 25.11.1968, s. 9.)

sjonen, men det var respondentenes personlige oppfatninger av de dramatiske begivenhetene som fikk størst fokus. Hele 59 % av respondentene fordømte de sovjetiske handlingene på det sterkeste og ga uttrykk for at invasjonen skapte avsky. De karakteriserte invasjonen som en nidingsdåd, grusom, skammelig og som en grov forbrytelse mot menneskeheten. Spørsmål som reflekterte ulike andre sider av mediernes dekning av invasjonen kom i bakgrunnen. Den massive emosjonelle reaksjonen blant respondentene på spørsmålet viser at både mediernes agenda og frames ble fanget opp av befolkningen og at saken engasjerte den enkelte personlig. Mediene var i hovedsak den eneste kilden til kunnskap for de fleste om det som foregikk i Tsjekkoslovakia. Det faktum at undersøkelsen ble gjennomført like i etterkant av en massiv mediedekning bidro ikke minst til at de emosjonelle reaksjonene ble så sterke. Den lave *Vet-ikke* andelen (5 %) understreker dette poenget. Undersøkelsen er kanskje det beste eksempelet på en nær kobling mellom mediernes agenda og den offentlige opinionen i 1968.

Studentprotestene

Hvilke effekter hadde den norske mediedekningen av de mange protestene og demonstrasjonene i 1968 på den norske offentlige dagsorden? I 1968 ble det ikke gjennomført noen meningsmålinger av offentlighetens syn på de mange demonstrasjonene direkte i forbindelse med den mest omfattende dekningen av fenomenet. Det ble imidlertid gjennomført en "Ukens Gallup" i november 1968 som kan si noe om i hvilken grad mediernes dagsorden i løpet av året var blitt fanget opp. I meningsmålingen ble respondentene spurt: "Det er uroligheter og demonstrasjoner ved en rekke universiteter rundt omkring i verden. Hva mener De dette kommer av?"³²

Svarene på meningsmålingen er interessante fordi den gir et godt eksempel på at

en slik undersøkelse forteller mer om hva respondentene har oppfattet av nyhetsdekningen i mediene, gjennom samtaler med venner og kollegaer, eller andre kontakter enn hva slags personlige meninger de har om selve saken. Det kan være en av årsakene til at svarene fordeler seg på så mange svaralternativer. Det gjør det er vanskelig å trekke noen entydige tendenser ut av materialet om hva opinionen egentlig mente om årsakene til studentdemonstrasjonene.³³ Det på tross av en omfattende nyhetsdekning av fenomenet gjennom hele året – med visse høydepunkter med spesielt stor dekning.³⁴ Det ser ikke ut til at respondentene har lagt spesielt vekt på tradisjonelle forklaringer av studenturolighetene som uttrykk for generasjonskonflikter, misnøye med det bestående samfunn, undervisningsformer og stivbeinte regler ved universitetene. De kulturelle og moralske aspektene var helt fraværende i undersøkelsen, og gjenspeiler fraværet i den norske nyhetsdekningen av disse aspektene ved opprøret.³⁵

Svarene kan tyde på at den norske opinionen egentlig lot seg lite engasjere av studentdemonstrasjonene som fenomen, og at respondentene svarte ut fra hvordan de hadde tolket dekningen i mediene. Medieforskeren Funkhouser har hevdet at jo mindre direkte erfaring folk har med et fenomen, desto større grunn er det til å tro at holdningene de har til fenomenet er adoptert fra mediedekningen. De norske respondentene hadde ikke egne erfaringer med store gatedemonstrasjoner og voldelige sammenstøt mellom demonstranter og politi, som de kunne knytte mediedekningen til. Undersøkelsen kan også tyde på at langtidseffektene av mediernes påvirkningskraft når det kommer til bakenforliggende forklaringer på fenomener er lavere ved fravær av egne erfaringer.³⁶ Den høye *Vet-ikke* prosenten (28 %) kan også tyde på at undersøkelsen ikke ble oppfattet som spesielt relevant for dem som ble spurt. At *Vet-ikke*

prosenten blant ungdom (30 %) faktisk var høyere enn gjennomsnittet og i de øvrige aldergruppene i undersøkelsen, kan forsterke en slik tolkning.

Mange av respondentene i undersøkelsen hadde på tross av at de hadde vanskeligheter med å peke på årsakene til studentdemonstrasjonene, gjort seg opp en mening om de var berettiget eller ikke. 51 % av de spurte mente at demonstrasjonene var uberettiget, mens 29 % mente de var berettiget. 7 % mente demonstrasjonene var både berettiget og uberettiget. Gruppen av Vet-ikke utgjorde 13 %. Når man bryter holdningene til studentdemonstrasjonene ned på de ulike politiske partiene viser det seg at det kun var blant velgerne til Sosialistisk Folkeparti at det var et flertall som mente demonstrasjonene var berettiget (56 %), men selv der var det hele 29% som mente at demonstrasjonene ikke var berettiget. De fleste av de politisk radikale studentene tilhørte dette partiet eller dets ungdomsorganisasjoner. I undersøkelsen var velgerne i partiene Høyre og Arbeiderpartiet omtrent like negative til demonstrasjonene (53 % – 50 %), men det var flere i Høyre som mente de var berettiget (32 % – 29 %). De sterkeste negative holdningene var blant velgerne til Kristelig Folkeparti (75 %) og Senterpartiet (67 %). Selv om respondentene var negative til studentdemonstrasjonene, var de imidlertid langt mer villige til å løse problemene gjennom reformer og gi studentene mer å si ved universitetene. Også dette var i tråd med de dominerende holdningene i norske massemedier.

NOEN OPPSUMMERENDE KOMMENTARER

En forutsetning for å kunne mene noe om mediernes rolle i spredningen av protester og opprør i 1968 er at man faktisk har gått igjennom mediernes totale nyhetsinnhold

om fenomenet, og ikke bare støtter seg på utvalgte tekster. Omfanget og repetisjonene av nyhetsdekningen av både de globale og de nasjonale protestene i de norske mediene i 1968 var pr. definisjon omfattende nok til at fenomenet tiltrakk seg offentlig oppmerksomhet. Omfanget av dekningen var i og for seg ikke et resultat av at de norske protestene var omfattende eller økende, men som et resultat av at norske journalister hadde oppdaget at man sto overfor et internasjonalt fenomen som fikk en omfattende dekning i internasjonale medier. Slik sett er den norske pressedekningen en dokumentasjon på at den internasjonale pressen satte dagsorden for den norske utenriksdekningen i 1968. Flere av de norske fjernsynsdebattene om studentopprøret reflekterte at journalistene var på jakt etter holdepunkter for å kunne se om fenomenet ville spre seg til Norge. Det faktum at oppgaven *”det internasjonale studentopprøret”* ble gitt til avsluttende eksamen artiumsoppgave dette året viser at mediernes dagsorden var fanget opp av utdanningseliten, og var blitt diskutert blant ungdom i skolene.³⁷

Denne artikkelen viser at meningsmålingene dokumenterer langt mer konkret at mediernes dagsorden også var blitt overført til den offentlige dagsorden, men at det ikke er mulig å dokumentere at mediene var de eneste kildene til den offentlige opinionen. Også påvirkninger fra nære sosiale sammenhenger har betydning for danningen av en offentlig opinion. Det samme gjelder det som blir lest av annen litteratur. Disse faktorene vet vi fremdeles for lite om. Siden opprøret i hovedsak var et utenlandsk fenomen, er det likevel naturlig å trekke en konklusjon om at mye av kunnskapen folk hadde om protestene og demonstrasjonen, var basert på utenriksnyhetsdekningen i mediene som hovedkilder. Designet av spørsmålene er også i seg selv en refleksjon av mediedekningen. Formuleringene av spørsmålene i meningsmålingene kan ha bidratt til å låse respon-

dentenes forestillinger fast til tanken om at opprøret og de mange demonstrasjonene var å definere som et "ungdomsopprør" eller et "studentopprør", og dermed forenklet eller redusert forståelsen av opprørets bredde og sosiale karakter. Denne type kategoriseringer var en del av den framingen i nyhetsdekningen i både fjernsynet og i dagsavisene i 1968.³⁸ De mange protestbevegelsene i 1968 var i realiteten langt bredere sosialt sammensatt med hensyn til oppslutning og sosial bredde enn hva spørsmålene i disse meningsmålingene gir uttrykk for.³⁹ Undersøkelsen kan også tyde på at effektene av mediedekningen ikke var så langvarige som man gjerne har trodd, men at de henger sammen med omfanget og intensiteten i dekningen. Meningsmålingene var punktstudier, og de kan derfor ikke si noe om den relative betydningen saken hadde i konkurranse med andre saker offentligheten var opptatt av og mente noe om.

Det er fremdeles mange sider av mediernes dekning av opprøret som gjenstår å analysere. Det gjenstår å undersøke i hvilken grad nyhetsdekningen i Norge gjenspeilet begivenhetene som realiteter, men også i hvilken grad det var en direkte sammenheng i omfang, innhold og tid mellom mediedekningen og de forskjellige protestaksjonene som fant sted i Norge i 1968? Er det mulig å hevde at det var et årsak-virkningsforhold mellom mediedekningen og protestene i Norge dette urolige året, eller var det andre faktorer bidro til de aksjonene som ble gjennomført? Kanskje kan de norske mediernes dagsorden og frames bidra mer til å forklare fraværet av et lokalt norsk opprør i 1968.

Rolf Werenskjold is Associate Professor at Faculty of Media and Journalism, Volda University College, where he teaches Media studies and courses in International Media History. His recent publications include articles on Norwegian Foreign News and foreign correspondents and news coverage of the global revolts on Norwegian Television News and in the Dailies in 1968. He has written "The Revolution Will Be Televised: The Global 1968 Revolts on

Norwegian Television News." and "Chronology of Events in Europe 1968" in the upcoming book, edited by Martin Klimke, Jacco Pekelder and Joachim Scharloth, *Between Prague Spring and French May. Opposition and Revolt in Europe, 1960-1980* (New York, Berghahn Books, 2008), and *The Dailies in Revolts: The Global 1968 revolts in Major Norwegian Newspapers* in *Scandinavian Journal of History* (upcoming Volume 34, Issue 4, 2008).

¹ Starten på det norske studentopprøret har gjerne blitt knyttet til filosofistudentenes aksjonsuke ved universitetet i Oslo vinteren 1969 og protestene mot utdanningsreformene som ble lagt fram av den såkalte Ottesen-komiteen. Se Vold et al. 1969.

² Fink et al. 1998.

³ C. L. Sulzberger, Foreign Affairs: To Each His Students. Kommentartittel i *New York Times*, mars 15, 1968.

⁴ Se Gitlin 2003.

⁵ Se Halloran et al. 1970.

⁶ Se Bull 1929. ; og Bastiansen 2006.

⁷ Jousellin 1968. s. 13-15. Den samme statistikken er også brukt i en lang rekke forskningsbidrag innenfor den internasjonale 1968-forskningen, bl.a. hos Katsiaficas 1987. s.44-45.; og Fink et al. 1998. s. 14-15.

⁸ Dekningen i de tre viktigste hovedstadsavisene omfattet Aftenposten, Arbeiderbladet og Dagbladet.

⁹ Se Werenskjold 2008 forthcoming. , Werenskjold 2008 (forthcoming).

¹⁰ Begrepene "almighty media", "powerless media" og "powerful media" ble først brukt av McQuail 1994. Først utgave 1983. Se også Severin & Tankard 2001. Begrepene har fått generell oppslutning i forskningslitteraturen og er også brukt hos Schwebs & Østbye 2007.

¹¹ Se Lasswell 1927. Boken finnes i nyoptrykk med ny introduksjon 1971. Norske politikeres syn på mediernes effekter, se "Per Borten; For mye vold i vår tids underholdning?", Aftenposten morgenutgave, 07.06.1968, s. 7.

¹² Payn Fund studies, se Dale 1935.

¹³ Se Katz & Lazarsfeld 1955. Grunnlaget for analysen var inngående studier av mediernes rolle i det amerikanske presidentvalget i 1940.

¹⁴ Denne måten å betrakte mediernes påvirkning på, har ikke minst blitt benyttet for å forklare hvorfor flertallet stemte nei til norsk EF-medlemskap i folkeavstemningen i 1972. De største toneangivende avisene, bortsett fra Dagbladet, gikk inn for medlemskap. Andre påvirkningsfaktorer var viktigere. Se Hellevik 1999.

¹⁵ McLuhan 1962.

¹⁶ Se Hall 1980. For en bred oversikt over forskjellige internasjonale bidrag innenfor Cultural Studies retningen, se During 1999.

- ¹⁷ Agenda setting theory er oppsummert i McCombs 2004. I denne boken vises det også til dokumentasjon i tilsvarende internasjonale studier. Boken finnes i svensk oversettelse, se McCombs 2006.
- ¹⁸ Se McCombs 1972.
- ¹⁹ Se Cohen 1963. ; og Lippmann 1922. Se også nyere utgaver med kommentarer, Lippmann 2007.
- ²⁰ Se Funkhouser 1973.
- ²¹ Cohen 1963. s. 13.
- ²² Se Goffman 1974.
- ²³ Gitlin 1980. s. 6.; se også Manhoff 1986. s.228. Gjengitt hos Kinder 2007. s. 155. Se også Entman 2003. s. 5.; og Reese et al. 2001. s. 150. Gjengitt i Reese 2007. s. 150.
- ²⁴ Werenskjold 2008 (forthcoming).
- ²⁵ Ibid.
- ²⁶ Se Hellevik 1972. s. 16.
- ²⁷ "Ukens Gallup: Ungdommens politiske interesse," Aftenposten morgenutgave, 02.05.1968, s. 12.
- ²⁸ McCombs 2004. s. 48-51.
- ²⁹ Werenskjold 2008 forthcoming. , Werenskjold 2008 (forthcoming).
- ³⁰ Kfr. Lazerfeldts to-steg hypotese, se Katz & Lazarsfeld 1955.
- ³¹ "Ukens Gallup: Norsk syn på besettelsen av Tsjekkoslovakia", Aftenposten aftenutgave 07.11.1968, s. 8.
- ³² "Ukens Gallup: For og i mot studentdemonstrasjoner. Flertall i mot at studentene får mer å si.", Aftenposten morgenutgave, 25.11.1968, s. 9.
- ³³ Dette er i og for seg kjente problemstillinger innefor samfunnsvitenskapen i forhold til konstruksjon av spørreundersøkelser. Se Foody 1994. ; og Dillman 2007. s. 37.
- ³⁴ Som for eksempel dekningen av det franske opprøret i mai og juni.
- ³⁵ Se Werenskjold 2008 (forthcoming).
- ³⁶ Se McCombs 2004. s. 43.
- ³⁷ Besvarelsene av eksamen artiumoppgavene i 1968 kunne ha vært en viktig kilde for hvordan leserne i 1968 oppfattet mediedekningen, men dessverre er det ikke mulig siden skolene kasserer stilene etter 10 år.
- ³⁸ Se Werenskjold 2008 (forthcoming).
- ³⁹ Jfr. Protestbevegelsene i Frankrike og Tsjekkoslovakia, som også omfattet arbeiderne og andre sosiale grupper enn studenter og ungdom.
- BIBLIOGRAFI:**
- BASTIANSEN, Henrik Grue: *Da avisene møtte TV. Partipressen, politikken og fjernsynet 1960-1972. Avhandling for dr.art.-graden*, Universitetet i Oslo. Oslo 2006.
- BULL, Edvard d.e.: "Den moderne presse som historisk kilde." *Scandia. Tidskrift för historisk forskning*, 1, 1929.
- COHEN, Bernhard: *The Press, the Public, and Foreign Policy*, Princeton 1963.
- DALE, Edgar: *How to Appreciate Motion Pictures?: A Manual of Motion-Picture Criticism Prepared for High-School Students*, Macmillan. New York 1935.
- DILLMAN, Don A.: *Mail and Internet surveys: The Tailored Design Method*, Wiley. Hoboken, N.J. 2007.
- DURING, Simon: *The Cultural Studies Reader*, Routledge. London ; New York 1999.
- ENTMAN, Robert M.: *Projections of Power: Framing News, Public Opinion, and U.S. Foreign Policy*, University of Chicago Press. Chicago 2003.
- FINK, Carole, GASSERT, Philipp & JUNKER, Detlef: *1968, The World Transformed*, Cambridge University Press. Cambridge, New York 1998.
- FOODY, William: *Constructing Questions for Interviews and Questionnaires. Theory and Practice in Social Research*, Cambridge University Press. Cambridge 1994.
- FUNKHOUSER, G. Ray: "The Issues of the Sixties: An Exploratory Study in the Dynamics of Public Opinion". *Public Opinion Quarterly*, 37, 1, 1973. 62-75.
- GITLIN, Todd: *The Whole World is Watching: Mass Media in the Making & Unmaking of the New Left*, University of California Press. Berkeley 1980.
- GITLIN, Todd: *The Whole World is Watching: Mass Media in the Making & Unmaking of the New Left*, University of California Press. Berkeley, CA 2003.
- GOFFMAN, Erving: *Frame Analysis: An Essay on The Organization of Experience*. Harper & Row. New York 1974.
- HALL, Stuart: "Encoding/Decoding." In: HALL, S., Dorothy HOBSON, Andrew LOWER AND Paul WILLIS (ED.) *Culture, Media, Language*. Hutchinson. London 1980. 128-138.
- HALLORAN, James D., ELLIOT, Philip Ross COURTNEY & MURDOCK, GRAHAM: *Demonstrations and Communication: A Case Study*, Penguin. Harmondsworth, 1970.
- HELLEVIK, Ottar: *Gallupdemokratiet: Bruk og misbruk av meningsmålinger*. Samlaget. Oslo 1972.
- HELLEVIK, Ottar: *Meningsmålingenes inntog i det norske samfunnet*. 1999.
- JOUSSELLIN, J.: *Les Révoltes des Jeunes*, Les Éditions Ouvrières. Paris 1968.
- KATSIAFICAS, George N.: *The Imagination of the New Left: A Global Analysis of 1968*, South End Press. Boston, Mass. 1987.
- KATZ, Elihu & LAZARFELD, Paul F.: *Personal Influence the part played by people in the flow of mass communications*. Free Press. Glencoe, Ill. 1955.

- KINDER, Donald R.: "Curmudgeonly Advice." *Journal of Communication*, 57, 2007. 155-162.
- LASSWELL, Harold D.: *Propaganda Technique in the World War*, Kegan Paul, Trench. London 1927.
- LIPPMANN, Walter: *Public Opinion*, Harcourt, Brace. New York 1922.
- LIPPMANN, Walter: *Liberty and the News*, Princeton Press. Princeton 2007.
- MANHOFF, R.K.: "Writing the News (by telling the "story")". In: MANOFF, R. K. M. S. E. (Ed.) *Reading the News: A Pantheon guide to Popular Culture*. Pantheon Books. New York 1986. 197-229.
- MCCOMBS, Maxwelle E.: "The Agenda-Setting Function of Mass Media." *Public Opinion Quarterly*, 36, 1972. 176-87.
- MCCOMBS, Maxwell E.: *Setting the Agenda: the Mass Media and Public Opinion*, Polity. Cambridge 2004.
- MCCOMBS, Maxwell E.: *Makten över dagordningen om medierna, politiken och opinionsbildningen*, SNS Förlag. Stockholm 2006.
- MCLUHAN, Marshall: *The Gutenberg Galaxy : The Making of Typographic Man*, Routledge & Kegan. London 1962.
- MCQUAIL, Denis: *Mass Communication Theory: An Introduction*, Sage Publications. London ; Thousand Oaks 1994.
- REESE, Stephen D.: "The Framing Project: A Bridging Model for Media Research Revisited." *Journal of Communication*, 57, 2007. 119-141.
- REESE, Stepen D., GANDY, Oscar H. & GRANT, August E.: *Framing Public Life : Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*, Lawrence Erlbaum Associates. Mahwah, N.J . 2001.
- SCHWEBS, Ture & ØSTBYE, Helge: *Media i samfunnet*, Samlaget. Oslo 2007.
- SEVERIN, Werner J. & TANKARD, James W.: *Communication theories: Origins, Methods, and Uses in the Mass Media*, Addison Wesley Longman. New York 2001.
- VOLD, Helge, CHRISTIANSEN, Per FREDRIK & FILOSOFISTUDENTENES ARBEIDSUTVALG: *Kampen om universitetet*, Pax. Oslo 1969.
- WERENSKJOLD, Rolf: "The Dailies in Revolts: The Global 1968 revolts in Major Norwegian Newspapers." *Scandinavian Journal of History*, 34, 4, 2008 (forthcoming).
- WERENSKJOLD, Rolf: "The Revolution will be Televised: The Global 1968 Revolts on Norwegian Television News." In: KLIMKE, M., JACCO PEKELDER AND JOACHIM SCHARLOT, EDS. (Ed.) *Between Prague Spring and French May: Opposition and Revolt in Europe, 1960-1980*. Berghahn Books. New York/Oxford 2008 (forthcoming).

Fingridin omistuksessa on Suomen kantaverkko ja kaikki merkittävät ulkomaanyhteydet.

Voimajohtoja on yhteensä 14 000 kilometriä ja sähköasemia 106.

Asiakkaina on sähköntuottajia, sähkömarkkina-toimijoita, suurteollisuusyrityksiä sekä alue- ja jakeluverkonhaltijoita.

Fingridin tehtävä kantaverkko-yhtiönä on

- kehittää voimansiirtojärjestelmää
- siirtää toimintavarmasti sähköä
- edistää sähkömarkkinoita

Fingrid Oyj

Arkadiankatu 23 B, PL 530, 00101 Helsinki puh. 030 395 5000, fax. 030 395 5196. www.fingrid.fi